

Looduspiltniku tegutsemise hea tava

Heiko Kruusi

Üle kahekümne aasta tagasi hakkasin mõttekaaslastega korraldama loodusfotovõistlust „Looduse aasta foto“. Siis tegelesid looduse jäädvustamisega pigem üksikud entusiastid, sest selleks vajalikud seadmed olid kallid ja vähestele kättesaadavad. Nüüd on olukord sootuks teine: peaaegu igaühe taskus leiduv nutitelefon võimaldab teha looduspilte, paljudele on jõukohane soetada ka asisemat fotograafiavarustust. See on ühtlasi toonud päevakorda looduse pildistamise eetilised küsimused.

Loodus- ja loomafotograafiat nagu ka looduse vaatlemist on peetud n-ö pehmeteks tegevusteks, mis ei avalda keskkonnale suurt mõju. Ent pildistajate hulk on tuntavalt suurenenud, mistõttu on jäänud ka Eestis silma esimesed võimalikud probleemsed olukorrad. See on ajendanud uurima, kuidas on looduse pildistamise eetiliste küsimustega tegeldud mujal maailmas ja meil. Kuidas võib pildistamine ja muu seesugune inimtegevus mõjutada loomi? Kas loomade-lindude ja looduse pildistamiseks oleks Eestis vaja sõnastada hea tava? Kas maailmas on riike või piirkondi, kus on kehtestatud looduse pildistamise hea tava? Milliseid olukordi need head tavad käsitlevad? Nendele küsimustele

otsisin vastuseid Eesti Maaülikoolis tänavu kevadel kaitstud magistritöös „Ettepanekud looduse- ja loomapildistamise hea tava loomiseks Eestis“.

Vajalikku infot kogusin teaduskirjandust ja teemaga seotud dokumente analüüsides, palju tarvilikku teavet sain intervjuude käigus tunnustatud loodusfotograafide, filmioperaatorite ja keskkonnaametnikega ning loomaökoloogiga. Eesmärk oli saada ülevaade looduse- ja loomapildistamise olukorrast Eestis ning teha sellest lähitules ettepanekuid hea tava loomiseks, sest Eestis looduse pildistamise hea tava puudub.

Loodusfotograafia eetika teemat on siiski põgusalt käsitletud veebilehtedel bioneer.ee (artikli autor Merlis Tristan Sepp) ja looduskalender.ee

Loe sellest lehest:

- 1 Looduspiltniku tegutsemise hea tava
- 4 Linnuhuviliste lood: Sten Lassmann
- 6 Kuidas luua linna lindude mitmekesisust?
- 8 Mida tehti suvepäevadel Jänedal?
- 10 Uus maailma linnunimestik AviList

▮ Liblikad pakuvad palju pildistamisrõõmu: nad on ilusad ja püsivad enamasti mõnda aega paigal.

Foto: Heiko Kruusi

Kuula lugusid kormoranist!

Kormoraniaastal on linnust juttu tehtud mitmes raadiosaates, mis on eetris olnud Vikerraadio, Kuku ja Ida raadios. Kõiki neid saateid on võimalik järelkuulata. Veebilingid saadetele on leitavad eoy.ee/kormoran/meedia/kormorani-kaesitlevad-raadio-ja-teleasaated. Samasse on koondatud ka eri väljaannetes ilmunud kormoraniteemaliste kirjutiste lingid.

(Urmas Tartes) 2000. aastate esimesel kümnendil. Eesti Ornitoloogiaühing käsitleb põgusalt seda teemat ka 2017. aastal koostatud „Linnuhuvilise meelespeas“ (www.eoy.ee/ET/1034-linnuhuvilise-meelespea).

Maailmas hakati hea tava dokumente arvukalt välja töötama 1990. aastatel vastureaktsioonina mitmetele eetilistele rikkumistele, sh keskkonna ärakasutamisele. Eesti naabritest on Soomes sealse loodusfotograafide organisatsiooni hea tava kehtinud alates 2008. aastast, seda uuendati 2023. aastal. Lätis on looduses pildistamist ja filmimist käsitletud loodusturismi heas tavas. Rootsis on hea tava sõnastanud loodusfotograafide organisatsioon Naturfotograferna, pildistamist käsitleb ka linnukaitseorganisatsiooni BirdLife Sweden linnuvaatlemise hea tava.

Uuringud häirivast mõjust

Pildistamise täpsemat mõju looduses elavatele loomadele-lindudele on üsna vähe uuritud. Sellealaseid uuringuid Euroopa kohta ei õnnestunudki leida. Siin väärivad siiski mainimist uurimused, mis käsitlevad läheneva inimese mõju eri linnuliikidele (vt Samia et al., 2017; Tättē et al., 2018). Teades keskmist vahemaad, mil ühe või teise linnuliigi esindajad inimese eest põgenevad, on võimalik luua sobiva suurusega puhveralasid ehk alasid, kus inimtegevust tuleks piirata, et vältida eluslooduse häirimist.

Vähesed loodusfotograafiaga otsesemalt seotud uuringud on tehtud peamiselt Aasias ja Ameerikas. Need on sageli läbi viidud piirkondades, kus turistide surve loodusele on tugevam kui Eestis ja võib-olla isegi Euroopas tervikuna. Olemasolevatest uurimustest puudutab suurem osa linde ja imetajaid.

Pildistamine põhjustab loomadele visuaalseid häiringuid, näiteks fotograafi ja kaamera nägemine, välklambi valgussälvatus. Kuid tekib ka akustilisi häiringuid: katiku või peegli liikumisega kaasnev heli, kaamera autofookuse mootori heli. Uurides mõnede Austraalias ja Hiinas elavate linnuliikide reageeringuid kaameraga lähenevale inimesele, püstitas Caitlin Slater oma tööühmaga kaks vastandlikku hüpoteesi (vt Slater et al., 2019). „Fotograafi tarkuse“ hüpotees eeldas, et

↑ **Jäälind on see Tallinna kuulsus, keda talviti hulgakesi pildistatakse.**

Fotod: Heiko Kruusi

Heiko Kruusi Eesti Maailmlikoolis kaitstud magistritöö „**Ettepanekud looduse- ja loomapildistamise hea tava loomiseks Eestis**“ leiab veebilehelt <http://hdl.handle.net/10492/9738>. Ühtlasi leiab sealt siinses kirjutises viidatud allikad.

↓ **Julged külmnökk-luiged: julgus on suuresti tulnud sellest, et inimesed on neid toinud.**

kogenud fotograafid on omandanud oskuse käituda nii, et see aitab tõhusalt vähendada inimese ja linna vahelist kaugust lindu häirimata. „Fotograafküti“ hüpotees aga eeldas, et lind tajub fotograafi käitumisviisi nagu röövloma oma; vahe-maa, mille puhul lind otsustab põgeneda, on suurem kui kaamerata inimese puhul. Võrdle-valt kasutati nelja lähenemisviisi: 1) „Jalutaja“ kõndis ühtlases tempos ilma kaamera ja välklambita käes (võrdlusgrupp); 2) „Fotograaf“ kõndis linna poole, hoides kaamerat rinna kõrgusel; 3) „Küürutav fotograaf“ sarnanes eelmisega, kuid püsti kõndimise asemel võttis madalama asendi; 4) „Välguga fotograaf“ sarnanes fotograafiga, kuid kaamera külge oli kinnitatud välklamp, mida kasutati iga pildi tegemisel.

Uuringu tulemusena leiti, et nende lähenemisviiside puhul ilmneb oluline erinevus, samuti on olemas oluline korrelatsioon lähenemisviisi ja liigi vahel. Enamikul juhtudel ei saanud siiski 2., 3. ja 4. lähenemisviisiga inimene linnule lähemale kui jalutaja, mis võib viidata sellele, et lind tajub kaameraga inimest pigem kui kiskjat. Samuti jälgib fotograaf enamasti pildistatavat lindu tähelepanelikult.

Üldiselt on paljudel liikidel kaasasündinud hirm silmade ees; näiteks liblikate tiibadel on

silmasarnane muster, mille eesmärk on kiskjad eemale peletada. Fotograaf erineb tavalisest looduses liikujast selle poolest, et tal on kaasas kaamera, mille ees olev objektiiv on üldjuhul inimsilmast suurema läbimõõduga ehk teoreetiliselt võib see looma seisukohast kujutada eriti suurt silma.

Erinevalt tavafotograafiast on üsna hästi uuritud kaameraga droonide mõju lindudele ja loomadele, seda tänu asjaolule, et neid kasutatakse sageli teaduslikel ja looduskaitsealustel seiretöödel. Näiteks tehti Prantsusmaal eksperiment, et uurida drooniga lähenemise mõju kolme linnuliigi näitel: sinikael-part (*Anas platyrhynchos*), heleflamingo (*Phoenicopterus roseus*) ja heletilder (*Tringa nebularia*). 80%-l juhtudest õnnestus 30 m kõrgusel lennanud drooniga laskuda 4 m kaugusele linnust nii, et see ei avaldanud tema käitumisele mingit mõju. Seejuures ei täheldatud mingit seost lennukiirusega, drooni värvusega ega lennukordade arvuga. Kõige rohkem häiris linde droon, mis laskus maas olevate lindude poole otse ülalt ehk 90-kraadise nurga all. 20-, 30- ja 60-kraadise nurga all laskus droon linde ei häirinud. Samas uurimuses soovitati drooniga õhku tõusta mitte lähemal kui 100 m kaugusel lindudest (vt Vas et al., 2015).

Hea tava koondab juhised

Otsesed piltniku käitumisest tulenevad häiringud on üks oluline põhjus, miks on peetud vajalikuks sõnastada loodusfotograafia hea tava. Peale nende on aga veel teisigi eetilisi asjaolusid.

Magistritööd tehes vaatasin läbi kuusteist eri maades koostatud hea tava dokumenti. Neis on looduse pildistamise kohta esitatud 120 juhust. Sagedasimate väidete ja juhiste hulgast võib leida näiteks järgmised: ükski pilt ei ole väärt pildistatava elu või heaolu ohustamist; pildistatava heaolu on tähtsam kui pildistaja oma; loodusfotograaf peab kinni seadustest ja teistest looduskaitsealustest õigusaktidest; looduse pildistaja austab loodust ja anna teistele pildistajatele head eeskju; looduse pildistaja aitab oma tegevusega kaasa looduskaitse edendamisele; looduse pildistaja ei kahjusta loodust.

Loomade, sealhulgas lindude pildistamise kohta on toodud näiteks sellised juhised: hoia distantsti; ära mõjuta oma käitumisega looma käitumist; pildistaja peab tundma pildistatava looma bioloogiat/käitumist; pea kinni pesitsusrahust; ära häiri linde pesade juures; ära aja linde lendu parema pildi nimel; mõtle hoolega, enne kui kasutad peibutamist; peibuta vastutustundlikult; ära muuda pildistamise nimel linnupesa ümbrust; ära häiri puhkavaid või toituvaid linde/rändlinde

(hanesid, kurgesid); ära otsi pildistamiseks linnupesi; ära jää linnupesa juurde pikemaks ajaks.

Loomade pildistamise kohta jäid hea tava dokumentides silma ka sellised seisukohad või soovitusel: kui loom või lind jälgib pildistajat, ei pruugi ta märgata tõelisi kiskjaid; kui saate koos loomaga telefonis selfit teha, olete loomale liiga lähedal; vältige kiusatust teha pilte lihtsalt sotsiaalvõrgustikes jagamiseks – ainult vähesed pildid kaaluvad üles selle tegemise mõju, teenides looduskaitse, kunsti või üldise teadlikkuse suurendamise eesmärgi.

Nii analüüsitud heades tavades kui ka magistritöö jaoks tehtud intervjuudes leiavad mainimist ühed ja samad tundlikud olukorrad, milles pildistaja peab eriti ettevaatlik olema. Eeskätt on need kõik seotud lindude ja loomade pesadega, samuti noorloomadega. Üheseid soovitusi selle kohta, kuidas linnupesa juures käituda, on raske leida, sest kõik oleneb järgi konkreetsest liigist ja olukorrast. Tasub järgida põhimõtet: kui sa pildistatavat ei tunne, ole eriti ettevaatlik. Kui linnupesa õnnestub märgata enne, kui vanalind seal lahku, tuleb pesa rahule jätta ja vaikselt taganeda. Kui vanalind aga juhuslikult pesalt lahkuma ehmatatakse, tuleks mõne eksperdi soovitusel kõigepealt veenduda, ega munad või pojad pole pesast välja kukkunud, ning seejärel lahku. Leides linnu- või loomapoja, tuleks see samuti rahule jätta ja kiiresti eemalduda, sest tõenäoliselt on vanem lähedal. Halvim on sellises olukorras hakata loomalt viivitamatult päästma ja ta loomulikust keskkonnast ära viia. Linnupildistamise puhul taunitakse heades tavades korduvalt linnu lendu ajamist, et nõnda põnevamat pilti saada; lendamine on linnule küll loomulik, aga väga energiakulukas tegevus.

↓ Looduse pildistamise kõige tundlikumad olukorrad on seotud pesade, pesapoeegade ja noorloomadega. Kalakajakas pesal.

Foto: Ingridh Oks

Minu uuringu käigus intervjueritud inimesed olid ühte meelt varasemates uurimustes avaldatud seisukohtadega, et looduse pildistamisel on mõju nii loodusele (eeskätt loomadele), pildistajale kui ka inimestele laiemalt. Kõik intervjueritavad väljendasid veendumust, et igasugune looduses liikumine ja nii ka looduse pildistamine jätab jälje. Üks küsitletu sõnastas selle nõnda: „Isegi väike sihikindel käimine võib tekitada mingisuguse mõju ja fotograaf peab hindama, kas see mõju mahub looduse ringlusse või mitte“.

Ühe usutletu arvates on fotograafid üldjuhul looduse suhtes aupakklikud, aga on ka erandeid. Probleeme võib ette tulla siis, kui ühte looma või ühte piirkonda koguneb pildistama palju huvilisi. Ökooloogilise koormustaluvuse piir on mõisatagi delikaatne küsimus, mis vajab sügavat tunnetust; piirid on iga liigi puhul isesugused ja neid on paraku keeruline tajuda. Õnneks tuleb Eestis loodusfotograafide liigset koondumist mõne liigi elu- ja tegutsemispaiga juurde ette harva, ometi seda juhtub (näiteks talvitav jäälinde Tallinnas Haaberstis).

Kõik intervjueritud eksperdid leidsid üksmeelselt, et mingil kujul heades tavades kirjapanek looduse pildistamise valdkonnas on vajalik. Kõige rohkem oleks sellist juhust tarvis just algajatele fotohuvilistele.

Eestile oma hea tava

Magistritöö olulisim siht oli koostada ettepanek, kuidas sõnastada Eesti looduses sobiv looduse pildistamise hea tava. Valminud kavandis, mida ühtlasi võib pidada magistritöö suurimaks praktiliseks väärtuseks, on juhiste kõrval välja toodud ka selgitus soovitatud käitumisviisi olulisuse kohta. Seega on meil nüüdseks olemas alus, mille najal edasi liikuda, et Eestigi saaks oma kokkulepitud looduspildistamise käitumisraamistiku.

Sten Lassmann:

„Kirglik linnuvaatlus on mõneti nagu hasartmäng“

Küsitlenud Monika Bondarenko

Ma tean, et su linnuvaatlushobi sai alguse juba varajases lapsepõlves, abiks Eerik Kumari linnumääraja. Kumb oli siis enne: linnud või klaver?

(Sten Lassmann on üks silmapaistvamaid Eesti pianiste, kelle talenti hinnatakse nii kodu- kui ka välismaal.)

Linnud! Ma vaatasin koos isaga (Peep Lassmann) Kumari raamatust pilte ja õppisin esimesed linnud ära umbes kahe- või kolmeaastaselt. Meil oli 1990ndatel kodus Eesti Ornitoloogiaühingu välja antud „Eesti lindude nimestik“, selline kirjaklambriga kokku pandud trükis.

Linnuhääli õppisin kassetide pealt, kuigi kutsehüüde oli neil vähe või üldse mitte. Meil olid Fred Jüssi LP-plaadid kassetide peal, ühtlasi Soomest ning Saksamaalt saadud kassetid. Baas tekkis 14–15-aastaselt. 1996.–1997. aastal kirjutasin vaatluspäevikusse eranditult iga päev üles, mitut linnuliiki olin kohanud. Arvutasin selle põhjal nädalate ja kuude keskmise, aasta keskmise. Igapäevastel käikudel ma binoklit kaasas ei kandnud, palja silmaga ja peamiselt kuulmise järgi määrasin.

Tegin endale ise vihikutest kokku koidetud linnuraamatu „Eesti linnud“, mille

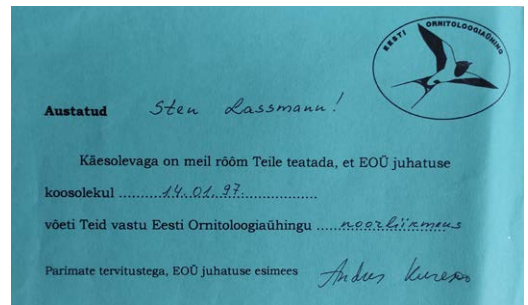
käigus õppisin ära kõikide Eesti lindude ladinakeelsed nimetused; sisuks tõlkisin tekste soome keelest (Lars Jonssoni viieosaline sari „Linnut luonnossa“) ning illustratsiooniks kleepisin raamatusse aja- kirjast Eesti Loodus, piltpostkaartidest, kalendritest ja Soome loodusajakirjadest välja lõigatud pilte. Raamatu kõrvale lindistasin ühe kasseti peale kokku ka eri alikatest pärit linnuhääled.

1996. aasta suvest aga hakkasin järjest tõsisemalt klaverit harjutama ja kõik muu jäi tagaplaanile. Viimased liigid märkisin üles 1998. aastal ja sealt alates kuni 2014. aastani ma binoklit kätte ei võtnud.

(Sten Lassmann jätkas õpinguid Pariisi konservatooriumis ja Londoni kuninglikus muusikaakadeemias ning kolis tagasi Eestisse alles 2013. aasta suvel).

Kuna linnutundmise baas oli tugev, kas siis lindude nii-öelda uuesti õppimine läks valutult?

Ma ju olin kõik läbi kirjutanud, ladinakeelsed nimetused olid ladusalt peas. Juba kooliajal pidasin päevikuid 3+3 koodidega. Ja kui oled seda nii palju teinud, siis ei kao see kuskile. Kohe tulid vabalt meelde hääled, liigid, biotoobid.

Stenist saab Eesti Ornitoloogiaühingu noorliige. Foto: Sten Lassmann

Üks huvitav seik on küll olnud. Ma olin ühe linnuliigi olemasolu täiesti ära unustanud, ainult ühe: nõlva-lehelind. Ma olin teda varem määranud ja kohanud palju, nii et see tuli mulle nagu šokk. Kui ma linnuvaatlustega uuesti alustasin, olin tegelikult loodusest väga võõrdunud ning otsekui tahtsin hingata.

Taasavastamine tuli päris suure kirega. Sellele eelnesid kaks väikest oomenit 2013. aasta suvel: Rakvere tammikus nägin tammekirjurühni, kes oli 1990ndatel, kui ma linde õppisin, lausa rari. Ida-Virumaal Lüganuse-Purtse vahel autoga sõites silmasin traadi peal puna-harksaba.

Otsustavaks kujunes aga 2015. aasta. Esimene suur tõuge oli Tarvo (Valkeri) korraldatud linnade linnuvaatluspäev, millest võtsin osa ja sain ühe parimatest liiginimekirjadest. Sama aasta maikuuks läksin tollal kuumimasse linnukohta, Laeva poldrile. Kohtasin seal juhuslikult Leho Luigujõe, kes edaspidi õpetas mulle palju lindude määramise kohta. Eriti tähenduslik on see, et kümme aastat hiljem, tänavusel Estonian Openil (Eesti suurim ja populaarseim linnuralli) sain Tarvo ja Lehoga samas tiimis olles koguni esikoha.

Mulle tundub, et sulle meeldib võistluslik aspekt linnuvaatluse juures.

Ma sisuliselt teingi seda nõnda, kui lapsena oma päeva-, kuu- ja aastarekordeid taga ajasin. Kirglik linnuvaatlus on mõneti nagu hasartmäng. Meeled lähevad väga erksaks ja energia on hoopis teine.

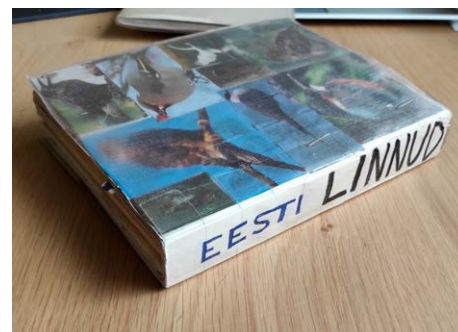
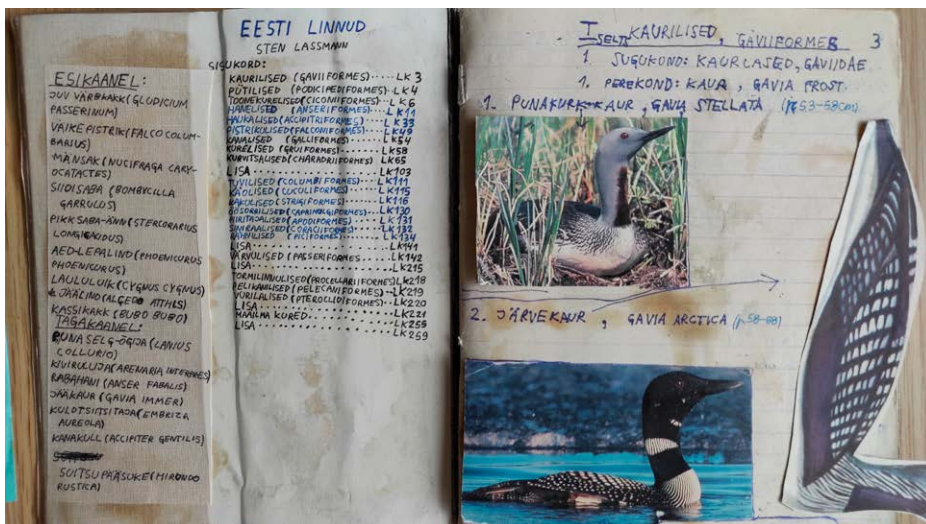
Kuidas sulle meeldib linde vaatlemas käia?

2015. aasta kevadel pärast linnade linnurallit käisin väga palju üksi väljas. Mitte nii, et lähed korraks linde vaatama, vaid ikka 24 tundi järjest. Võtad auto ja lihtsalt sõidad mingis suunas. Nii ma õppisin Läänemaad tundma. Kui mul on palju kontserte ning õppetöö Eesti muusika- ja teatriakadeemias, siis saavutab erialane tegevus lausalise ülimuslikkuse. Nii tuleb

Tänavu võidutsesid Estonian Openil Sten (vasakult), Leho Luigujõe ja Tarvo Valker.

Foto: Tiit Tali

Noore Steni tähtsaim isevalmistatud raamat: „Eesti linnud”.

Foto: Sten Lassmann

ausalt tunnista, et linnuvaatlusega ei tegele ma regulaarselt ja väga paljud bongatavad haruldused on mul nägemata jäänud.

Mis on sinu linnukohad?

Alates 1994. aastast käisin isaga kaasas Paljassaares, okupatsiooniväed olid seal just lahkunud. Läbi suure roostiku läks kitsarööpmelise raudtee tamm, mis praegu on täiesti võssa kasvanud, kuid siis oli fantastiline koht. Seda mööda sai hiilida põõsaste ja roostiku vahel olevate suurte tiikide juurde. Ühe vaatega olid kõik uju-pardid olemas. Lisaks sai seal suurepäraselt veetallajaid vaadelda.

Üksinda õppisin linde päris palju Nõmme-Mustamäe maastikukaitsealal ja sealses Kuusiku metsas, kus tundide viisi ajasin taga väike-kärbsenäppi. Ja erakordset tähtsust olid Tartumaal Rannakülas Võrtsjärve kaldal veedetud suved. Vana-isa Aadu Loog (geoloogiaprofessor ja TÜ bioloogia-geograafiateaduskonna pikaaegne dekaan) oli sinna 1970. aasta paiku kolleegide ja tuttavate jahimeestega ehitanud suvila, mis asub otse rannavalli peal – kõik roolinnud laulavad akna taga. Seal olin imikust peale terved suved looduse keskel ning õppisin tundma igat viimset kui häälsust.

Kui ma aga kümme aastat tagasi uuesti alustasin, siis nüüd olen vaatlusi teinud enamasti Lääne-, Pärnu- ja Ida-Virumaal.

Me elame huvitaval ajal, liike kaob ja tuleb juurde. Kas sul on mõni liik, keda sa ootad meile siia Eestisse? Või kelle pärast sa erilist südant valutad?

See on tõesti väga põnev! Mitu sellist liiki, kes 1990ndatel oleksid olnud megararid, on praegu tavalised. Teoreetiliselt võiks veel kolm uut kakuliiki peatselt Eestisse jõuda: nii salupall, kivikakk kui ka loorkakk. Siis me oleksime tõeline kakuparadiis, kakuriik oma kümme-kon-na liigiga.

Mulle meeldib väga vainurastas, aga sel kevadel maastikul olles tundus, et vainurastast on ikka väga järsult vähemaks jäänud, eriti Edela-Eestis. Prognoosid olivatki sellised, et sajandi lõpuks teda tõenäoliselt meil enam ei pesitse. Põhilised murelapsed Eesti haudelinnustikus on loomulikult kassikakk ja must-toonekur.

Meenub sulle mõni iseäranis põnev linnuvaatlus?

Mul on sel aastal olnud kolm vaatlust, mis eluks ajaks meelde jäävad. Üks oli märtsi lõpus Läänemaal, kus 10 minuti jooksul kuulsin ühe koha peal seistes nelja kakku: värbkakk, karvasjalg-kakk, händkakk ja kassikakk. Isegi mitmed kotkaklubi mehed ütlesid, et neil ei ole sellist kogemust.

Teiseks oli Suure Reede hommik, see tänavu rekordiliselt kuuma ilmaga päev. Varahommikul olin Virumaal rabas ja kuulsin lausa rabapüüde koori. Mulle tundus, et suisa kolm territooriumi, väga võimas võidulaulmine 25 minutit järjest. Sama päeva õhtul pärast päikeseloojangut oli veel fenomenaalne mitmikvaatlus Tõramaa luhal. Tikutaja, metskurvits,

rohu- ja mudanepp, veel metstilder ning muidugi kiivitaja. Taas kord vähem kui kümne minuti jooksul kõik ühe koha pealt.

Kõige suuremate elamuste jaoks, kui looduses mingisugune jackpot tuleb, peab õigel ajal õiges kohas olema. Need vaatlused rikastavad maailmapilti, horisonti, ja see taju läheb väga sügavale.

Millist nõu annaksid algajale linnuhuvilisele?

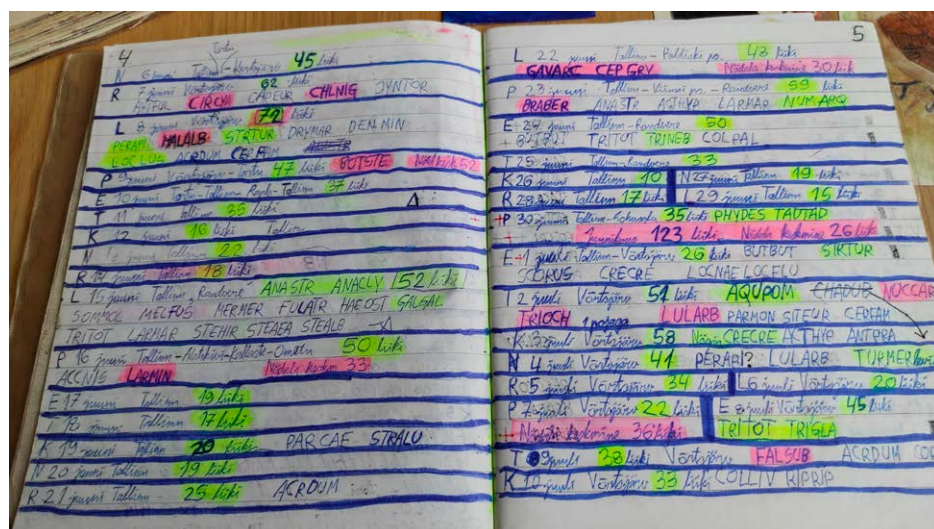
Esimese asjana tuleb Eesti Ornitoloogiaühingu liikmeks saada. Kui linnuvaatlus tõsiselt huvitab, siis astuda ka linnuklubisse Estbirding. Kui säde on inimesel sees, siis ta leiab tee.

Ja edasijõudnud linnuvaatlajale?

Mida mullegi on öeldud, mis on nii-öelda lakmusest edasijõudnuks saamisel: tuleb teha rändevaatlust ja minna linnujaama rõngastama.

Väljajõte Steni noorpõlve linnuvaatluspäevikust.

Foto: Sten Lassmann

Kuidas luua linna lindude mitmekesisust?

Fotod: Anni Kutser

Anni Kutser

Maailmas toimuva linnastumise tõttu on üha aktuaalsem küsimus, kuidas muuta meie uudset elukeskkonda sobivamaks nii inimestele endale kui ka ülejäänud elustikule. Selles artiklis toon välja soovitusi, mille abil muuta linnaruumi, et see soosiks linnukoosluste mitmekesisust. Mitmekesisuse all peetakse siin silmas eelkõige funktsionaalset mitmekesisust, mis hõlmab ökosüsteemides eri omadustega liike (nende omaduste tõttu täidavad liigid ökosüsteemi toimimist mõjutavaid erisuguseid ülesandeid/funktsioone), aga ka liigirikkust ehk liikide arvu koosluses. Ühest küljest on soovitusel hea alus linnakeskkonda kujundavatele spetsialistidele, ent sama tähtis on elustikku soosivatest tegevustest teavitada linlasi, et nad oleksid toimuvate muutuste suhtes sallivamad, mõistaksid nende põhjuseid ning oleksid valmis linnavalitsuse ja looduskaitsetega koostööd tegema.

Kirjutis põhineb minu bakalaureuse-töö 7. peatükil, milles käsitletud ideed ja lahendused tuginevad teaduskirjandusel.

Parem suuremad rohealad

Pargid ja metsatukad on olulised linnas leiduvad rohealad. Neid planeerides,

rajades ja kujundades tasub lähtuda põhimõttest, et rohealad võiks eelkõige olla suurema pindalaga, kuna siis leidub neis tõenäoliselt rohkem ressursse (nt toitu, pesitsus- ja varjupaiku), need toetavad paremini territoriaalseid liike ja leevendavad tõhusamalt ümbritseva linnamaastiku negatiivseid mõjusid. Sarnastel põhjustel võiksid loodavad rohealad olla korrapärasema kujuga, näiteks ruudud ja ringid (vt nt Thompson jt, 2022; Wong jt, 2023). Samas võivad osad linnurühmad olla arvukamad hoopis servaaladel, sest see võimaldab paremini kasu lõigata inimtekkelistest ressursidest, nagu pesitsuspaigad hoonetel või toit. Seega saaksid teoorias inimtegevusest vähem häiritud liigid kasutada rohkem suure roheala servapoolsemaid või väiksemaid alasid, samas kui tundlikumatele jääksid suuremate rohealade sisealad.

Selleks et parandada linnasiseste rohealade ühendatust üksteise ja linnaväliste elupaikadega, tuleb suurendada taimestiku osakaalu tänavatel, luues seeläbi sujuvamat üleminekud rohealade ja linnastunudumate alade vahel. Sedasi paraneb populatsioonidevaheline geenivool, kuid positiivne mõju on ka lindude saakobjektidele (vt nt Kang jt, 2015). Samuti tasub jälgida, et rohealade sees ei oleks kõnniteid liiga tihedasti, kuna need killustavad elupaiku ja suurendavad inimestepoolset häirimist. Taimestikurikkamad tänavääred, sõiduteede muutmine kitsamaks ja sõidukite

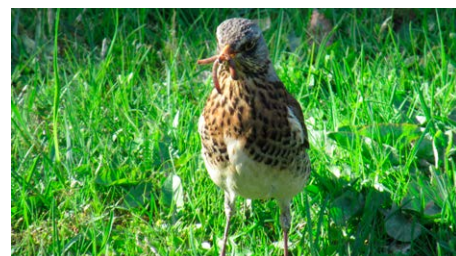
↑ **Koduvarblane (*Passer domesticus*)** suplemas Tartu kesklinna purskkaevus.

piirkiiruse alandamine aitab vähendada autoliikluse negatiivseid mõjusid, nagu liiklussurmad, valgus- ja mürareostus. Üks elustikku soodustav lahendus võiks olla ka jalakäijasildade haljastamine, mis võiks lindudele teha lihtsamaks suuremate teede ületuse.

Rindeline taimestik

Linnahaljastuses on oluline läbi mõelda istutatavate taimeliikide valik. Eelistada tasub kodumaiseid liike, kuna need soosivad pärismaiseid selgrootuid ja linnuliike. Ühtlasi on varjupaikade, pesitsus- ja toitumisvõimaluste mitmekesisuse loomisel oluline osa taimestiku struktuurilisel mitmekesisusel. Seda saab luua rinnetega: kasvatada eri kõrgusega puid ja põõsaid ning soodustada rohurinde kasvu harvema niitmise. Konkreetse ala taimkatte

↓ **Hallrästas (*Turdus pilaris*)** toitumas Tartus Hurda pargi rohurindes.

kujundamisel võiks aga lähtuda sellest, millist looduslikku elupaika see kõige rohkem meenutab ning valida rinded ja liigid sellele vastavalt.

Oluliseks võib osutuda ka rohealade hooldus. Vähem hooldatud ja struktuuri- liselt mitmekesine taimeistik võib kasu tuua maapinnal pesitsejatele, kuna see vähendab pesade nähtavust kiskjatele. Seega on maapinnal pesitsejate toetuseks asjakohane luua rohealadel piirkondi, kus pesitsushooajal piiratakse haljastustõid ja suunatakse inimesed liikuma mujale. Selliseid alasid on hea luua näiteks äärelinna, kuna seal on maapinnal pesitsejate puhul täheldatud keskmisest vähem pesarüüsteid (vt nt Jokimäki jt, 2005).

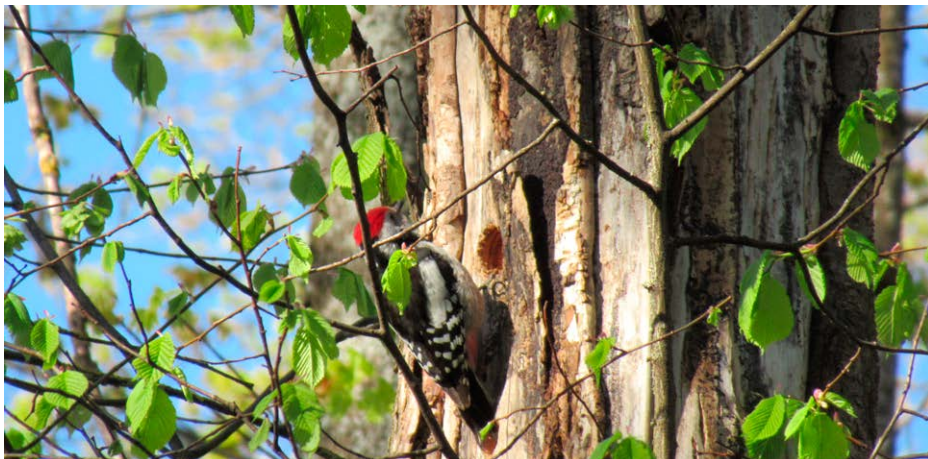
Vanad puud

Oluline on soosida rohealade loomulikkude arengut ja vananemist, kuna elupaiga vananedes lisandub juurde elemente, mida nooremates elupaikades niipalju ei leidu; üksiti kooslus mõnevõrra muutub. Ühed olulisemad on vanad ja surnud puud, mis pakuvad pesapaiku ja toitu primaarselt öönsustes pesitsevatele liikidele (tegu liikidega, kes rajavad endale ise pesa-öösusi). Sageli kasutavad neid hiljem ka mõned teised liigid, kes ise ei ole võimelised öösusi rajama.

Surnud puud ja oksad võivad paraku kujutada ka ohte, mistõttu tuleb leida viise, kuidas muuta ala seal jalutavate inimeste jaoks võimalikult ohutuks. Siin on abi haljastustöötajatest, kes oskavad hinnata, milliseid puid alles jätta. Ent vajalik on ka teavitada linnaelanikke surnud puude väärtustest. Puude langetamisel tasub aladele alles jätta lamapuitu, mis pakub elupaiku selgrootutele ja lisab maastikule struktuurilist mitmekesisust.

Roheala eriilmelisus ja veesilmad

Vahel võivad pealtnäha loogilisena tunduvad lahendused avaldada vastupidist mõju. Näiteks võiks eeldada, et suurendades erisuguste elupaigatüüpide, nagu veekogude, metsatukkade ja põõsastike arvu pargis, muutuvad ka kooslused mitmekesisemaks, kuna sellisel alal on rohkem ressursse. Ent kui üks roheala koosneb väga mitmest eriilmelisest elupaigast, siis jääb igale elupaigale seda vähem maad (Chiron jt, 2024). See võib viia olukorran, kus roheala erisugused elupaigad on liiga väikesed oma ressursside hulga poolest ning ei suuda seetõttu toetada elujõulisi populatsioone. Olude poolest mitmekesine roheala võib sedasi muutuda liigivaeseks. Seega tuleb leida kesktees maastiku mitmekesisuse ja elupaiga pindala vahel. Väiksematel rohealadel on mõistlikum hoida pigem paari võrdlemisi suurema pindalaga elupaika kui mitut väikest (Chiron jt, 2024).

Üheks tähtsaks elementiks linnas on veekogud ja veesilmad. Veekogude puhul on oluline jälgida vee-elustiku seisundit, hoida kaldaalade looduslähedust, soosida kalda- ja ümbruskonna taimeistikku ning taastada need veekogud, mis on kinni kasvanud või reostunud. Linnaruumi tasub rajada ka muid joogikohti, näiteks purskkaeve ja veenõusid, mis meenu- taksid looduslikke joogikohti.

Linnakeskkonna ohud

Rohealade kujundamise kõrval on oluline tähele panna linnas leiduvaid ohte ja neid leevendada. Lindude kokkupõrked hoonete klaaspindadega on laialt teada probleem. Sestap tuleb vähendada klaaspindade osakaalu, klaaside suurust ja lähedust üksteisele ning taimkatte kõrgust klaas- majade ligiduses, kuna taimede peegeldused võivad lindudele paista päris puudena. Samuti võib abi olla aknaklaase nähtavamaks muutmiseks müristest või spetsiaalsetest UV-töödeldud klaasidest (vt nt De Groot jt, 2022).

Mõndagi saab ette võtta ka selleks, et vähendada linna mürareostust. Näiteks suurendada rohealade ääreosa ja teede- lähedast taimeistikku, kasutada muid müratõkkeid, nagu gabioone ja muldvalle, ning katta katused ja hoonete fassaadid taimeistikuga.

Kunstliku öövalguse mõju aitab vähendada, kui rohealade sees ja ümber kasutada valgustust, mis on hilisõhtust hommikuni mahedam või mis süttib alles siis, kui inimene alal liigub.

Linna soojussaare-efekt ei kurna üksnes inimesi, vaid ka linnas elutsevaid loomi. Siin on abiks, kui suurendada hoonetelt ja sillutistelt peegelduva kiirguse

↑ Tamme-kirjurähn (*Leiodontornis medius*) surnud puul Tartus Toomemäel.

hulka ning taimeistiku osakaalu linnapildis (Phelan jt, 2015). Tähelepanu all tuleb hoida ka tööstusest ja liiklusest tuleneva reostuse hulka, samuti olmeprügireostust, sh kasutada prügikaste, kuhu loomad ligi ei pääse.

Üks asulatega seotud võrdlemisi kaalu- kas probleem on kodukassid. Nendega seotud kisklussurvet lindudele saab vähendada mitmeti: riputada kassidele kaela kellukestega kaelarihmased, piirata kasside õues oleku aega või pidada neid ainult toas. Teavitustöö kassiomani- ke seas on siinjuures väga tähtis ja seda tuleb teha järjepidevalt.

Pesakastid

Pesakastide ja -platvormide paigaldamisega saab soosida lindude pesitsemist aladel, kus ümbrus muude tunnuste poolest sobiks liigile, kuid kus on puudu pesapaikadest. Sedasi on võimalik toetada erisuguse pesatüübi ja toitumiskäitumisega liike, leevendada konkurentsi pesakohtade üle ja/või asendada pesitsuspaiku, mis kaovad hoonete renoveerimisel.

Pesakastide paigaldamisel on oluline läbi mõelda, milline on mõju kooslusele, kui palju kaste on mõttekas üles panna ja kas vajalik on paigaldada kiskjatõkked. Oluline on arvestada ka sellega, et pesakaste tuleb igal aastal hooldada.

Omaette küsimus on, kuidas takistada lindude pesitsemist kohtades, kus see võib olla neile ohtlik. Siingi tasub asjatundjatega nõu pidada, et linde võimalikult vähe kahjustada.

Iga linn on eriilmeline, mistõttu on ka ohud lindudele ja linnukoosluste mitmekesisust soodustavad lahendused erisugused. Neid lahendusi ellu viies on väga vajalik teha teavitustööd linlaste seas, et nad oleksid toimuvate muutuste suhtes sallivamad, mõistaksid nende põhjuseid ning oleksid valmis linna ja looduskaitsete koostööd tegema.

Anni Kutseri Tartu Ülikooli bakalaureusetöö „Linnaruum linnukoosluste kujundajana“ on täispikkuses kättesaadav TÜ digiarhiivis: hdl.handle.net/10062/112219. Siinses kirjutises kasutatud ja viidatud allikad leiab samuti bakalaureusetöö juurest.

Mida tehti suvepäevadel Jänedal?

Katre Palo

Fotod: Katre Palo

Linnuhuviliste tänavused suvepäevad peeti 28.–29. juunil Lääne-Virumaal Jänedal. Jänedal on huvitav kant oma mõisakompleksi ja pargi, kunagise põllutöökooli (sohvoostehnikumi) ja Presidendi matkaraja poolest. Paljud mõisaaegsed hooned on korda tehtud ja turistide heaks tööle pandud, ka 2000. aastal suletud põllutöökooli hoone ning ühiselamu on leidnud uue kasutuse. Suvepäevade tegevused toimusidki suuresti endises õppekeskuses ja mõisapargis.

Laupäevased õpitükid

Tänavusele suve algusele kohaselt pakkus ilmataat võrdlemisi vesiseid olusid. Viimasabina saatel sai laupäeva lõunaks ühingu lipp vardasse, ühispildid mõisatagusel trepil tehtud ja tutvumismängud mängitud. Suvepäevade programm sai hoo üles!

Kohale oli tulnud ligi 80 inimest, neist 56 ornitoloogiaühingu liiget. Pärast lõunast einestamist mõisaaegses tööhobuste tallis (Musta Täku Tallis) suundusid ühingu liikmed tähtsa kohustuse juurde: algas üldkoosolek. Teistel oli võimalus saada osa mõisahäärberis toimuvast mõisatuurist, kus kohalik giid rääkis lugusid mõisaperekonna kirevast elust.

Ent võimalus oli suunduda ka maastikumängule, mida vihmast hoolimata oma 5-aastase Nilsu soovil ette võtsin. Tegime Evelin Laaneste saatel tiiru mõisahoonete ümber ja pargis. Kaardi abil tuli üles leida puu- ja majapragude vahele peidetud kirjakesed ning neis olevad ülesanded ära lahendada. Näiteks saime teha taimebingot: ühe õige muru sees on palju erisuguseid taimi, bingolehel kujutatud üheksa liiki õnnestus mõnigase otsimise järel

↓ Kaarel Võhandu avasõnade järel sai masti ka ühingu lipp.

→ Laupäevane kogunemine Jänedal endises õppehoones.

ka üles leida. Või siis tuli oksajuppidest rajada väike mets, misjärel hakkasime inimeste kombel sellesse metsatukka tikutopsidest maju ehitama. Kas tuleb lage-raie? Kuidagi õnnestus linn üles ehitada nii, et ühtki puud maha ei raiutud!

Matkamängu lõpuks oli õppehoone saalis juba jututeemaks linnuatlas: kuidas see valmib ja kuidas sisestada linnuvaatlusandmeid. Nendest üksikasjadest kõnelesid Andres Kalamees, Eerik Leibak ja Kristjan Adojaan. Kui atlase-õpetused jagatud, jätkus Andrese juhatusel järgmine töötuba, kuhu olid oodatud algajad linnuhuvilised: ette võeti linnumääramise ABC. Samal ajal said teised osaleda laululindude pesade töötoas. Selle juht Peep Veedla oli kaasa võtnud hulga loodusest leitud pesi, milles igaühes munadki sees. Täpsemalt munade mülääzid, aga väga tõetruud. Need eri tooni sinised munad ja täpimustrid on tõepoolest väga lumumavad!

Peep rääkis meile sellest, miks üldse on hea tunda laululindude pesi. Linnuatlast tehes on see teadmine suureks abiks, et pesitsuskindlust määrata. Ta tõi välja mõned linnud, kelle pesa on ehitusomaduste järgi üsna lihtne määrata. Näiteks väike-pöösalinu pesa on väike ja hõre, kohati nii hõre, et paistab suisa läbi. Vörsaraat teeb aga oma pesa alati paksust samblast ja peal on kuuseraod. Käosulasel

↑ Matkamäng noortele hõlmas mitut toredat ülesannet. Oksaraagudest rajatud metsa sisse ehitati tikutopsilinn. Majad said püsti, ilma et tulnuks teha lageraiet.

on kombeks punuda pesa tihedalt okste vahele ja terves tükis seda kätte saada on väga keeruline. Peep arvas, et ilmselt kardab käosulane kõige rohkem pesa vargust. Seevastu aed-pöösalinud ei pea sugugi vajalikuks pesa kinnitamist okste külge: see on tal lahtiselt okste vahel.

↓ Peep Veedla tutvustas linnupesade kollektsiooni ja rääkis eri liiki lindude pesadest.

Laupäeva lõpetas traditsiooniline lõkkeõhtu, kus pillimängu ja lauluga tegid olemise rõõmsaks Peep Pihlak ja Toomas Krall. Vihma ei sadanud.

Töö atlaseruutudel ja ujuriseire

Pühapäeva hommik algas samuti traditsioonilise üritusega: linnuvaatlusretked algajatele ja edasijõudnutele. Mina ja Nils võtsime sappa algajate rühmale, kes suundus mõisatagusesse metsa. Siinsel Mõisamäe oosil on Jäneda terviserajad, sh kulgeb Presidendi matkarada, mida mööda saaks jalutada kasvõi Nelijärvele ja sealt edasi Aegviitu. Rada on saanud oma nime Konstantin Pätsi ja Arnold Rüütli järgi: need kaks meest sattusid siia oma eluajal sagedasti. Päts asjatas rohkem matkaraja Nelijärve-poolses osas, kuhu aitas ehitada turistide kodu. Rüütel see-eest õppis Jänedal agronoomiks.

Kahe samuti targa mehe, Art Villem Adojaani ja Andres Kalamehe vedamisel toimunud linnuretkel (linnuatlase ruudul Jäneda E) said algajad meelde tuletada, mis häält teeb näiteks punarind, mets- ja väike-lehelind, muustrastas. Need sulelised olid esimesed, kelle laul metsatukas kõrvu kostus. Samal ajal kulges edasijõudnute punt Hannes Pehlaku ja Eerik Leibaku juhatusel teisel pool jõge ja mõisahäärberit Jäneda W ruudul, et sealtki linnuatlase tarbeks andmeid koguda.

Paaritunnine linnuretk oli hea algus päevale ja küllap vajalik soojendus kutsemeisterlikkuse võistlusele, mis pärast hommikusööki lahti läks. Algajate seas õnnestus võistlus kõige paremini Liina Vakraõmil, teist kuni neljandat kohta jäid jagama Sirje Salura, Kristo Burk ja Veiko Meus-Salk. Edasijõudnute tasemel jõudsid esikolmikusse Pelle Mellov, Olavi Vainu ja Anni Miller.

Sel ajal, kui saalis selgitati välja linnutundmiseistreid, uuriti mõisatiikide juures vee-elustikku. Tegevus oli mõeldud küll lastele, kuid meelitas osalema mõnegi vanemas eas loodushuvilise. Juhendaja

↓ Muusikud Peep Pihlak ja Toomas Krall tegemas *selfit* oma andunud publikuga.

Kristiina Kübarsepp tiris tiikidest välja mitu katsepüügipudelit ja näitas meile, kelle ta nendesse lihatükkide meelitusel kinni oli püüdnud. Tutvuda sai kärnkonna kullestega: nemad on süsimustad, kartmatud ja sageli karjakesi koos erinevalt pruunide konnade kullestest. Püügianumatesse oli tulnud ka väikseid haugipoege, sõudureid, nõelharke, ujureid, arvukalt pisikesi kaane. Kristiina peamine huvi on seirata ujureid, kes kõik said tal hoolikalt üles tähendatud.

Lõpetasime Columbias

Pühapäevases programmis oli veel mitu haaravat ettekannet. Kunter Tätte rääkis aasta linnust kormoranist, temaga seotud müütidest ja eksiarvamustest. Pelle, Anni ja Art Villem rääkisid sellest, kuidas kulges mullu arktiliste veelindude seire Pöösaspeal.

Pöösaspealt Columbiasse juhatas meid aga Toomas Traagel, kes käis kohvikokaiin-kontrastid-linnud märksõnade järgi tuntud maal linnuretkel. Toomas kõneles sellest, kuidas tehti ettevalmistusi, milliste eripäradega tuli kohapeal arvestada ja millega leppida (nt kohustuslik oli liikuda koos giidiga). Näha saime fotosid mõnedest neist kirevatest ja vähem kirevatest liikidest, keda õnnestus retke käigus kohata. Columbias elab ääretult palju linnuliike, vähemalt 1950 liiki. Neil

↓ Kunter Tätte rääkis miljardi dollari linnust - kormoranist.

↑ Vihmaudune pühapäevahommik algas linnuvaatlusretkedega.

↓ Vee-elustiku seire Kristiina Kübarsepa juhendamisel.

õnnestus näha-kuulda umbes 500 liiki. Selle rännujutuga said tubased tegevused läbi ning suvepäevade otsad võeti kokku asjaosalisi tänades ja aktiivseid tunnustades.

Kuigi Eva-Liisa arvas, et olime suvepäevadeks leidnud kõige sajusema koha Eestimaal, polnud kokkuvõttes sest vihmast kuigi suurt häda. Suvepäevade lõpetuse järel jõudsin napilt autosse ja suuna Võrumaa poole võtta, kui algas tugev rahesadu.

Uus maailma linnunimestik **AviList**

Uku Paal

Ornitoloogiakogukond vajab lindude üldtunnustatud teaduslikke nimetusi ja taksonoomiat, et omavaheline suhtlus oleks tõhus ja täpne. Seni on kasutatud mitmesuguseid üleilmseid nimestikke, millest igaühel on oma reeglid, kuidas konkreetset linnuliiki määratleda. Uue, ühtlustatud globaalse taksonoomilise süsteemi järel on olnud suur vajadus ja nüüd on kompromissitulemus avaldatud: AviList. Selle loojad on seadnud sihiks, et liiginimistut hakataks kasutama nii teaduses, linnukaitses kui ka linnuvaatlejate hulgas üle maailma.

AviListi on välja töötanud linnutaksonoomia töörühm, millesse kuuluvad BirdLife Internationali, Cornell ornitoloogialabori, Ameerika Ornitoloogiaühingu, Rahvusvahelise Ornitoloogiaühingu (IOU) ja Avibase'i esindajad. Uus liiginimestik asendab Rahvusvahelise Ornitoloogiakongressi (IOC) ja Clementsi nimekirja ning seda on kavas uuendada igal aastal.

AviListi kasutuselevõtt tähendab, et esimest korda on olemas ühtne üleilmne lindude liiginimistust, mille koostamisse on kaasatud maailma juhtivad linnutaksonoomia eksperdid. 2025. aasta juuni seisuga sisaldab see 46 seltsi, 252 sugukonda, 2376 perekonda, 11 131 liiki ja 19 879 alamliiki. Kõigil huvilistel on võimalik

nimekirja veebist tasuta alla laadida (vt avilist.org).

Alates 1. jaanuarist 2022 otsustas Eesti linnuharulduste komisjon üle minna IOCi süsteemile (worldbirdnames.org), mis on seni olnud maailmas üks enim kasutatud nimistuid. Varem Eesti linnuliikide nimekirja aluseks olnud AERC TACi süsteem oli pikka aega uuendamata ega olnud enam kooskõlas molekulaarbioloogiliste jt uuringute käigus saadud uute

teadmistega. Nüüd on ka IOCi süsteemi aeg ümber saamas ja nagu paljud teisedki autoriteetsed liiginimekirjad see uuendusi enam ei avalda (viimane versioon on 15.2) ning asendub AviListiga.

Ühtne keel lihtsustab koostööd

Ebakõlad taksonoomias tekitavad probleeme nii linnuteaduses kui ka -harrastuses. Näiteks linnuvaatlejate hulgas populaarsed andmebaasid, nagu eBird, Xeno-Canto ja Trektellen, kasutavad erisuguseid taksonoomiaid, mis raskendab

↑ *Ida-kaelustäks (Saxicola stejnegeri)* peaks jääma niidu-kaelustäksi (*Saxicola maurus*) alamliigiks ja seega on tema uus teaduslik nimetus *Saxicola maurus stejnegeri*. Jaapan, juuni 2025.

↓ Väiketüll (i) (*Charadrius dubius*) uus teaduslik nimetus on *Thinornis dubius*. Tartu, juuni 2007.

Fotod: Uku Paal

vaatlustulemustele viitamist ja andmete konvertimist. Paljud andmebaasid sisaldavad miljoneid vaatluskirjeid ning on laialt kasutatavad teaduses ja looduskaitsetes. Teaduslikesse andmebaasidesse kogutud geenijärjestused on eri allikates sageli klassifitseeritud erinevalt, mis raskendab geeninäidiste võrdlust. Erisugune taksonoomiline käsitlus mõjutab riikidevahelist looduskaitseeadusandlust ja mõni takson võib jääda piirkonniti tähelepanuta. Laialdaselt heaks kiidetud süsteem võimaldab neid ebakõlasid vältida ja ornitoloogiavaldkondade koostööd tõhustada.

Muutused Eesti lindude nimistus

Taksonoomilistest muutustest annab Eesti linnuharulduste komisjon järjepidevalt teada oma aruannetes. Peagi Hirundos ilmuv as uues aruandes on samuti mitu süstemaatika uuendust. Kindlasti jääbki osa liigirühmi probleemseks ja üksmeel näiteks urvalindude (vt ka Eesti Loodus 3/2018), kaelustäkside, hallõgijate või rabahanede (Eesti Loodus 3/2023) sensu lato kohta kujuneb vaevaltiselt.

Eesti liiginimestikus on oodata ameerika piilpardi (*Anas carolinensis*) muutumist piilpardi (*Anas crecca*) alamliigiks, nagu ta ka kunagi varem on olnud. Samuti kaotavad liigistaatuse mustvares (*Corvus corone*) ja hallvares (*Corvus cornix*), saades taas varese (*Corvus corone*) alamliikideks, kuigi tõdetakse, et seda taksonipaari peaks veel põhjalikumalt uurima.

Ent muutub ka linnusüstemaatikutel pidevalt hambus olnud kaelustäkside taksonoomia. Tõdetakse, et ida-kaelustäksi (*Saxicola stejnegeri*) toomine liigi staatusse on olnud ennatlik ja ta peaks jääma endiselt niidu-kaelustäksi (*Saxicola maurus*) alamliigiks *Saxicola maurus stejnegeri*.

Seega on AviListi puhul tunda konservatiivset suhtumist ja meie linnunimestikku tuleb kolme liigi võrra lühendada.

Viimane IOCi süsteemi uuendus raputas tüllide taksonoomiat ja ka AviListi esimeses versioonis on selles liigirühmas muutusi. Nimelt muutub väiketüll (i) (*Charadrius dubius*) perekond ja väiketüll (i) uus teaduslik nimetus on *Thinornis dubius*.

Põhjalikumalt saab AviListist lugeda ajakirjas Biodiversity and Conservation avaldatud artiklis:

Frank Rheindt et al. (2025). AviList: a unified global bird checklist. – Biodiversity and Conservation, 1–18. 10.1007/s10531-025-03120-y.

Linnujämm

Tänavu kevadel toimus Tartu Ülikooli loodusemuuseumi ja botaanikaia ning noore kirjanduse ajakirja Värske Rõhk eestvõttel esimest korda **Linnujämmi luulevõistlus**. Oodatud luuletuste keskmes pidi olema kormoran, merikotkas, sinatihane või väike-kirjurähn.

Võistlusele laekus 111 luuletust. Žüriisse kuulusid Margus Kasterpalu, Carlotta Põdra, Saara Liis Jõerand ja Saara Lotta Linno, kes valisid välja paremiku: premeeriti kaheksat tööd.

Esikohavääriliseks tunnistati Aliis Aalmani kolmeosaline luuletsükkel „Soodsas seisundis“. See kaevub sügavale inimese ja kormorani suhtesse, avades kormorani vastuolulist olemust täpsel, tundlikul ja emotsionaalselt puudutaval moel.

Foto: Mati Rahu

Soodsas seisundis

Aliis Aalman

I
ma võtan su pojad ja lahkun

jäävad õlised kestad
hää! mille lõpus polegi häält

algus murdub deltaks ja seob end sõlme
ta on prügi mis täidab pesa

on lõpp mis kuhjub igaviku aiavärava ette
ja ehitab siis uue

põlv on puudu
laps on puudu

keskel oled sina tiivad laiali
sukeldumisest nõrgumas
peegeldad päevale pimedust

öösel sulad sellesse
nagu tõrvatilk tõrva

katad osa tähti oma tiibade tumeda õliga

taeva siledast merest
kasvab kare, vormumata

algeline kühm
veel mitte saar
nõelatorge

oled seal, selle tipus
vaatad üles ja alla

oled hanesuurune haav

mälestuste õli ei kata su tiibu

tegin sulle teene
teeni mu tegu
vaheta nime vaheta kohta
kui lennust ei piisa siis kõnni
kui kõnnist ei piisa siis rooma
kui märkad rahvamassis
ja kormoranikoloonias sarnasusi
vaheta külge
vaheta laidu

vahel sööme meiegi kahepaikseid
neid kes ei leia kohta

su jõud käib üle aga kavalus mitte

II
taevalaotus on lindude leemetus
ja siis kaldub kaalukauss äraspidi
ja siis kaldub kaalukauss äraspidi

iga taevasse lendav lind on soov
iga taevast alla lendav soov täitub

kalluta pead ja vaata
mõistus arvab et lendad
ja võid laulda
ja võid laulda

meri mäletab kõike
on iseenda peegeldus

ja kui minu arvukust on vaja piirata
määratakse pesa õliga
see on humanseim viis
mitmuse osastavast saada omadussõna ülivõrre

võin olla hanesuurune
aga merekivikange

ühest äärest teise kõlab nimi
iirimaalt tondirahuni
ja rahuni

III
kui olin laps oli toas lipp
rohuliblekarva
valguse käre jõgi voolamas
klementiinkarva loojangu rüppe
toon selle aeg-ajalt kormorani kombel pinnale
vaatan mitmes valguses ja peegeldan
näen ajalugu kirja pannud tindi musta
ja sinist
ja sinist
nagu sinitihase rüü

kunagi olid kotkad ingli suurused

sirutan minagi tiivad

pesa oksarisust ja kõikvõimalikust sodist
adrust, puhtaks pestud pakenditest, mida pole
võimalik käidelda
mälestustest unustustest
vajun nendele
hauduma järgmist mõtet
vahel küpseb korraga viis või kuus

ja kui miski mulle vett kaela valab
või sukeldun ise liiga sügavale et sulestik vettib
leian end taas merepõhjajõrgendikult

kuivatan tiibu ja surelikku nahka
ja laulan
ja laulan

nõelatorge
igaviku taevas

Huvitavad linnuleiud!

- **30.05-07.07** vaadeldi eri kohtades Kagu- ja Ida-Eestis vähemalt 11 territoriaalset **väikehüüpi** (*Ixobrychus minutus*). Tänavust aastat saab pidada erakordseks, sest varem ei ole väikehüüpi Eestis nii sagedasti kohatud. **14.-15.08** täheldati ka isendeid Tartus Veerikul öörandel.
- **13.06** nähti Pärnumaal Leinal **niidu-kaelustäksi** (*Saxicola maurus*). Selle liigi neljas vaatlus Eestis.
- **02.07** nähti Harjumaal Viinistus **siidisaba** (*Bombicil- la garrulus*). Keset suve näeb siidisabasid meil haruharva.
- **03.08** Pärnumaal Hälvatis vaadeldi **stepipistrikku** (*Falco cherrug*), mis on selle liigi teine vaatlus Eestis. Lääne-Virumaal Varudis nähti aga **stepiviud** (*Buteo rufinus*), tegu selle liigi kuuenda vaatlusega Eestis.
- **23.08** Lääne-Virumaal Tõugus nähti **hõbehau- gast** (*Elanus caeruleus*), mis on selle liigi kolmas vaatlus Eestis.
- **29.08** nähti Valgamaal Pikkjärvel kahte **söödikän- ni** (*Stercorarius parasiticus*): seda liiki kohtab sisemaal väga harva.
- **10.09** vaadeldi Saaremaal Säärel **tõmmuiibist** (*Plegadis falcinellus*), mis on selle liigi viies vaatlus Eestis.
- **11.09** Saaremaal Rahustes **kõrbe-kivitäks** (*Oenanthe deserti*). See on liigi seitsmes vaatlus Eestis.
- **13.09** nähti Saare- maal Saklas **liiv-kivitäksi** (*Oenanthe isabellina*): tegu teise vaatlusega Eestis.

Eesti Ornitoloogiaühing

Address: Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee
www.eoy.ee

Tiirutaja

Toimetaja: Katre Palo
E-post: katre.palo@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Teostus: HIMANTOEE

Toetajad

Lehe väljaandmist on toetanud märgitud fotoautorid.

ISSN: 1736-6844

Teated

Suvine aialinnupäevik lõpetab hooaja

Suvised aialinnupäeviku kaheteistkümnes hooaeg lõpeb 1. oktoobril. Palume päevikupidajatel sisestada veel viimased septembris tehtud vaatlused ning üle kontrollida kõik ajavahemikus 1. märtsist kuni 1. oktoobri- ni tehtud sissekanded. Uue haudelindude levikuatlase andmete kogumise jaoks on eriti oluline, et kirja saaksid võimalikult täpsed andmed aedades pesitsenud lindude kohta.

Kui oled aialinnupäeviku märkmeid teinud paberile, siis palun loo elektrooniline päevik lehel eoy.ee/aed ja sisesta andmed sinna. Aasta lõpuks teeme kokkuvõtet tänavusest suvised aialinnupäeviku hooajast.

Suur aitäh kõigile aialinnupäeviku pidajatele!

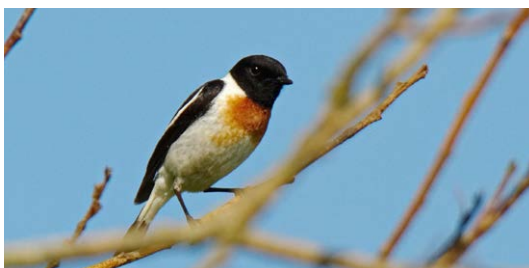

↑ Väikehüüp.

Foto: Tammekänd/elurikkus.ee

↓ Niidu-kaelustäks.

Allikas: elurikkus.ee

Tänavuse linnuralli võidumeeskond nägi 150 liiki

Linnuvaatlejaid ühendava klubi Estbirdingu eestvedamisel peeti tänavu augustis 30. korda linnurallit Estonian Open. Ralliala hõlmas tervet Eestit ja üritusest võttis osa 21 võistkonda 77 liikmega Eestist, Soomest, Lätist ja Saksa- maalt. Võistkonnad vaatlusid 16. augustil kella 3.00- 17.00 nii palju linnuliike kui võimalik. Liigi võis kirja panna vaid juhul, kui sama lindu kuulis või nägi üle poole võist- konna liikmetest.

■ Ralli võitis 150 liigiga Eesti võistkond Läänemaa, kuhu kuulusid Leho Luigujõe, Sten Lassmann ja Tarvo Valker (loe ka usutlust Steniga lk 4-5).

■ Teisele kohale tuli 148 liigiga Soome võistkond Avesca- pes Oy (Heikki Eriksson, Tuomas Seimola, Roni Väisänen).

■ Kolmanda koha saavutas 132 liigiga Eesti võistkond

Osale!

15. sept.- Näitus „Aasta lind 2025 - kormoran“.

12. okt. Näitus keskendub kormorani rollile ökosüs- teemis: milline on liigi mõju elupaikadele, aineringle, toiduahelale ja kalastikule. Tähe- lepanu pööratakse ka kormorani ohustava- tele teguritele ning võetakse vaatluse alla kormoraniga seotud müüdid ja eelarvamu- sed. Külastaja saab teada, milline on kormo- rani pesaelu, mis on miljardi dollari guaano ning millistel vappidel on kormorani kujutatud. Täpsem teave: eoy.ee/kormoran.

4.-5. Rahvusvahelised linnuvaatluspäevad

oktoober **EuroBirdwatch**. Üle Eesti. Vaatle linde ühel või kahel päeval oma kodu ümbruses, lühi- kesel jalutuskäigul, pikemal retkel või osale ornitoloogiaühingu korraldatud avalikel linnu- vaatlustel. Pane nähtud ja kuulnud linnuliigid, iga liigi arvukus, vaatluse tegemise aeg, täp- ne vaatluskoht ja vaatlejate nimed kirja raken- duses PlutoF GO. Täpsem teave: eoy.ee/eurobirdwatch.

15.-28. Maismaa talilinnuloendus. Üle Eesti.

nov. ja Loendust on oodatud tegema linnuhuvili- 25. dets. - sed, kes tunnevad välimuse ja hääle järgi ära 7. jaanuar talilinnud. Talve jooksul tuleb linde loenda- da kolmel perioodil enda valitud piirkonnas ja umbes 10 km pikkusel rajal. Lisateave: eoy.ee/maismaa-talilinnuloendus.

2. dets. **Annetamistalgud**. Ornitoloogiaühing kut- sub nii oma liikmeid kui ka teisi toetama ühin- gu tegevusi. Keskkonnas „Ma armastan aidata“ (www.armastanaidata.ee/ornito- loogiayhing) saab teha nii ühekordse kui ka püsiannetuse Eesti lindude heaks. Täpsem teave: annetamistalgud.ee.

Viired ja tihased (Amaranta Adojaan, Art Villem Adojaan, Martha Katariina Luigujõe, Anni Miller, Pelle Mellow).

Kõigi võistkondade peale kokku pandi rallil kirja 197 lin- nuliiki, haruldasematest liikidest vaadeldi näiteks manda- riinparti Rakveres ja koldjalg-hõbekajakat Põõsaspeal.

Sel korral osales kolm võistkonda ökoralli formaadis: võistkond Free Palestine tegi kogu ralli jalgratastel, võisto- konnad Spunk ning Tšill ja grill liikusid jalgsi, sh võistkond Tšill ja grill veetis suurema osa ajast Põõsaspea neemel, läbides kokku vaid 5 km.

Linnuralli Estonian Open on pikima ajalooga populaar- ne linnuvaatlemise võistlus Eestis. Järgmine Estonian Open toimub 15. augustil 2026 Saaremaal. Võistlusega saab tutvuda veebilehel www.estbirding.ee/est-open.

Selles Tiirutajas kirjutavad

Heiko Kruusi
on EMÜ loodusturismi
magister, töötab Tallinna
loomaaia loodus-
hariduse spetsialistina

Anni Kutser
õpib TÜ bioloogia
ja ökoinnovatsiooni
magistratuuris, olnud
vabatahtlik Vaibla
linnujaamas

Monika Bondarenko
on Tiirutaja persoo-
ni lugude rubriigi
kaastoimetaja ja
harrastusornitoloog

Uku Paal
on linnuvaatleja ja
linnuharraduste
komisjoni liige
Tartust

Aliis Aalmann
on kirjanik, välja
andnud kolm
luulekogu

Katre Palo
on Tiirutaja
toimetaja